

НАСТАНАК И РАЗВОЈ КОМБИНОВАНИХ ОДЕЉЕЊА

Школе са комбинованим одељењима имају прошлост дужну поштовања. Старе су колико и организовано школовање на нашим просторима. Неки елементи карактеристични за рад у комбинованом одељењу (једна просторија за рад,

један учитељ,

ученици различитог узраста) постојали су у манастирским школама у Србији и пре 17. века, односно пре него што је Коменски својим генијалним делом Велика дидактика 1632. Године конституисао свој разредно-предметно-часовни систем, пре него што је Марија Терезија својим школским уставом из 1776. године увела тај систем у српске школе које су биле на просторима под Аустријом и Угарском.

Ропство под Турцима учинило је да се манастирске школе у Србији задрже и у 18. па чак и у 19. веку и да дуги низ година буду једине лучоноше просвете и образовања.

Све до почетка Првог српског устанка (1804) „у Србији нигде ни трага од школа није било, но сваки ђак који је желео што научити морао је попу или у манастир ићи“ каже прота матеја Ненадовић у својим Мемоарима.

Доминирао је концепт индивидуалне наставе. Није било школске године,

није било разреда,

нису поштоване узрастне разлике,

радило се без распореда часова,

учило се напамет,

доминирала је катехетичка метода.

Међутим, и поред тога што се настава у овим школама изводила претежно индивидуално, оне су имале неке карактеристике комбинованих одељења. У њима су истовремено боравиле веће групе ученика. Док је учитељ са једним учеником обрађивао одређене садржаје, остали ученици су учили задате лекције.

Упоредо са процесом националног ослобођења, започетом у Првом српском устанку 1804. године, започео је и процес оснивања малих (народних) школа у свим местима где је за то било услова. За разлику од манастирских, у „малим“ школама је утврђено **трогодишње трајање** школовања и **предмети** који се у школи изучавају. Тако су за време Првог српског устанка у Србији биле постављене школе готово по свим

варошима и градовима, а и у неким селима. Нажалост, ове школе су престале са радом пропашћу устанка. И даље су се задржале школе по манастирима и при црквама. Осим тога, писмености се учило по истом систему (индивидуално) и у оквиру задруга и већих породица (приватне школе).

Осмишљенија брига о школама у Србији могла је бити испољена тек после турских Хатишерифа (закона) из 1830. и 1833. године, Сретењског устава 1835. и Турског устава 1838. године.

Тешка економска ситуација у земљи, а пре свега недостатак учитеља и школског простора, знатно су лимитирали (ограничавали, спречавали) отварање школа. Оне су најчешће осниване по принципу „једна школа – један учитељ“.

Подаци да је 1832. године у Србији било на 38 места укупно 43 учитеља, 1836. године 69 школа са 69 учитеља и 2283 ученика, 1839. године 84 школе са 84 учитеља и 2916 ученика, упућују на закључак да су комбинована одељења доминантан облик организације школа карактеристичан не само за сеоске, већ и за градске средине.

Још чвршћу законску подлогу образовање је добило 1844. године када је обнародовано **УСТРОЈЕНИЈЕ ЈАВНОГ УЧИЛИШТНОГ НАСТАВЛЕНИЈА**. И овај пропис познаје само комбинована одељења. Делимичан изузетак су школе у варошима. У члану 20. Устројенија се каже: „За свака три разреда по селима и другим мањим мјестима опредељен је један учитељ; по паланкама и већим мјестима на четири разреда по два, тако да сваки учитељ по два разреда држи; а по варошима по три учитеља, и то за прва два разреда двојица, а за друга два један“.

Устројенијем су дати нормативи и услови и за изградњу школских зграда.

Потребе су налагале да се у Србији постепено увећава број школа, ученика и учитеља, па и комбинованих одељења. То је посебно изражено од 1882. Године када је Стојан Новаковић, у то време министар просвете, промовисао идеју о обавезном основном образовању. Тај замах и ентузијазам у градњи и отварању школа, нарочито по селима, трајао је, са малим прекидима за време ратова, све до половине 20. века.

У овом периоду и све до завршетка Првог светског рата скоро да нема литературе која би помогла учитељима да ефикасно организују рад у комбинованом одељењу.

Рад у комбинованом одељењу био је веома раширен и непосредно након Другог светског рата. Тада је један учитељ радио у комбинованом одељењу и са 80 – 100 ученика.

Индустријализација земље, нарочито после 1950. године, изазвала је бурне промене, пре свега на сеоском подручју Србије. Те промене су довеле до депопулације (смањивања становништва, народа) села, у првом реду у брдскопланинским подручјима, а то је условило нагло смањење броја ученика у постојећим школама.

Комбинована одељења су увек формирана са циљем да се школа што више приближи ученицима, како би они мање пешачили, али и са циљем да се образовање ученика организује на што економичнији начин са становишта кадрова, простора, опреме, наставних и финансијских средстава.

Континуитет образовно-васпитног рада у школама са комбинованим одељењима никада није био прекидан. Такве школе су и данас реалност и сутрашња потреба.

Закон дозвољава да се комбинована одељења могу формирати за ученике узраста од првог до четвртог разреда. Закон одређује максималан број ученика у комбинованим одељењима. Уколико је комбиновано одељење формирано од ученика два разреда, у њему може бити највише 20, а уколико је формирано од ученика три или четири разреда, максималан број ученика је 15.

Доња граница ученика у комбинованом одељењу није одређена Законом. Тиме се смањује могућност њиховог непотребног и исхитреног укидања, што је веома значајно са становишта њихове перспективе.

Комбинована одељења представљају реалност условљену остваривањем права на образовање одређених категорија становништва, демографским, економским, политичким, социјално-културним, педагошким и другим разлозима. Имају дугу традицију и извесну будућност у срединама са малим бројем ученика. Зато је потребно више систематичности и организованог деловања у решавању бројних проблема који прате њихов рад.